

จักรพรรดิธรรม

พระพรหมบัณฑิต
(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

จักรพรรดิธรรม

พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

มุลนิตฺมมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จักรพรรดิธรรม

© พระราชวรมุณี (ประยูร ธมมจิตโต)

- พิมพ์ครั้งแรก ● สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๓
จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
- พิมพ์ครั้งที่ ๒ ● คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๓
จำนวน ๓๐๐ เล่ม
- พิมพ์ครั้งที่ ๓ ● มูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสจัดงานบำเพ็ญกุศลอุทิศให้เจ้าของทุนมูลนิธิฯ ผู้วายชนม์ วันอาทิตย์ที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓
จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๒๒๑-๘๘๕๒, ๒๒๔-๘๒๑๔, ๖๒๓-๖๔๑๗ โทรสาร ๖๒๓-๖๔๑๗
มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๓

คำปรารภ

การจัดงานบำเพ็ญกุศลอุทิศให้เจ้าของทุนมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วายชนม์ ตามที่ได้ปฏิบัติมาทุกปีนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการน้อมรำลึกนึกถึงอุปการคุณของเจ้าของทุนที่ได้สละทรัพย์ตั้งเป็นทุนมูลนิธิฯ เพื่อนำดอกผลมาใช้สนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณรที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและบำเพ็ญสาธารณกุศลส่วนอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสาธารณชน โดยปีนี้ได้กำหนดวันอาทิตย์ที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓ เป็นวันบำเพ็ญกุศล

ครั้งนี้ นอกเหนือจากการจัดงานบำเพ็ญกุศลอุทิศให้เจ้าของทุนและผู้มีอุปการคุณที่วายชนม์แล้ว มูลนิธิฯ ยังได้จัดพิมพ์หนังสือ “จักรพรรดิธรรม” ที่เรียบเรียงโดย พระราชวรเมธี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเจ้าคณะภาค ๒ ซึ่งเป็นหนังสือที่มีคุณค่าต่อทุกคนในสังคม เพื่อมอบเป็นของขวัญแก่ผู้มีอุปการคุณและญาติมิตรของเจ้าของทุนผู้วายชนม์เนื่องในวาระขึ้นปีใหม่นี้ด้วย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นมิตรในใจ เป็นคู่มือคลายทุกข์ให้กับผู้มีอุปการคุณและผู้มีจิตศรัทธาได้เป็นอย่างดี พร้อมกันนี้ขอน้อมอาราธนาคุณพระไตรรัตน์ ได้โปรดปกป้องคุ้มครองท่านให้พ้นจากผองภัยทุกประการ และอวยพรให้อยู่ดีมีปกติสุขในที่ทุกสถานในการทุกเมื่อเทอญ.

มูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มกราคม ๒๕๔๓

สารบัญ

จักรพรรดิธรรม

หน้า ๑

จักรพรรดิธรรม*

ชาวไทยทุกหมู่เหล่าพร้อมใจกันเฉลิมฉลองเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๒ พรรษา ในวันที่ ๕ ธันวาคมนี้ ประชาชนชาวไทยทุกคนได้ร้อยใจเป็นหนึ่งร่วมกันจัดงานมหกรรมเฉลิมฉลองในครั้งนี้ อันเป็นการแสดงออกซึ่งคุณธรรมที่สำคัญคือ ความกตัญญูกตเวทีแด่องค์พระมหากษัตริย์

ความกตัญญูกตเวทีนี้เป็นเครื่องหมายของคนดี แสดงว่าคนไทยนั้นมีจิตใจที่มองเห็นพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมุ่งแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีเป็นรูปธรรม โดยการจัดงานเฉลิมพระชนมพรรษาด้วยความพร้อมเพรียงกัน จัดเป็นการบูชาผู้ที่ควรบูชา ตามพระบาลีว่า “บูชา จ ปุชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ การบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด” แต่การบูชาด้วยสิ่งของหรืออามิสบูชา เป็นของชั่วคราวช่วยยาม ไม่มีผลจริงยั่งยืน พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญปฏิบัติบูชาคือการน้อมนำเอาคำสั่งสอนของ

* ปาฐกถาธรรมโดย พระราชวรมุนี อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าคณะภาค ๒ และผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ถ่ายทอดทุกสถานี วันอาทิตย์ที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ เวลา ๐๘.๐๐ - ๐๘.๓๐ น.

ผู้ที่เราเคารพบูชาขึ้นมาประพฤติปฏิบัติ ก็เกิดผลที่ถาวร เป็นความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและสังคม แม้ในกรณีที่เรานับของค์พระมหากษัตริย์ของเราคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในครั้งนี ก็ขอให้ทุกท่านกระทำปฏิบัติบูชาคือน้อมนำพระบรมราโชวาทมาปฏิบัติตาม อัญเชิญพระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตของเรา อย่างนี้ก็จะก่อให้เกิดการเฉลิมฉลองที่มั่นคงถาวร มีสาระ

เมื่อพิจารณาพระราชจริยาวัตรของสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชาสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐแล้ว เราทั้งหลายพบว่าพระองค์ทรงปฏิบัติธรรม ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรมและธรรมข้ออื่นๆ อีกมากมาย โดยที่พระราชจริยาวัตรของพระองค์นั้นเป็นไปตามพระปฐมบรมราชโองการที่ทรงประกาศไว้ในวันพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นับแต่นั้นเป็นต้นมา พระองค์ได้ทรงประพฤติปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ด้วยพระวิริยะอุตสาหะต่อเนื่องกันมากกว่า ๕๓ ปี เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม พระมหากรุณาธิคุณนี้ นับว่าอำนวยประโยชน์เกื้อกูลอันไพศาลแก่ประเทศชาติและพระศาสนา ทั้งส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างสืบเนื่องตลอดมา

พระราชจริยาวัตรทั้งหมดแสดงให้เห็นปรากฏว่าสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชาสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของปวงชนชาวไทย ทรงดำรงมั่นอยู่ในพระธรรมจึงเป็นพระมหาธรรมิกราชเจ้าโดยแท้ โดยเฉพาะพระธรรมหรือข้อวัตรปฏิบัติที่ดีสอดคล้องต้องตามทำนอง

คลองธรรมที่จะนำมาอธิบายในวันนี้ ก็คือ “จักรวรรดิวัตร” หรือ “จักรพรรดิธรรม”

จักรวรรดิวัตร คือข้อปฏิบัติที่พระเจ้าจักรพรรดิทรงบำเพ็ญสม่ำเสมอ เป็นหน้าที่ที่นักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลายจะถือเป็นแนวทางปฏิบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของประชาชนชาวไทยทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิในสมัยปัจจุบัน เพราะทรงได้รับพระสมัญญายกย่องจากปวงชนชาวไทยให้เป็น มหาราช เป็นกษัตริย์เหนือกว่ากษัตริย์ทั้งหลาย มหาราชก็คือพระเจ้าจักรพรรดิในปัจจุบันนั่นเอง

พระเจ้าจักรพรรดิคือผู้ปฏิบัติบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรหรือข้อปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ จนได้รับการยกย่องให้เป็นมหาราชหรือเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ จักรวรรดิวัตรนั้นปรากฏอยู่ในจกกวัดติสฺสตร (ที.ปา.๑๑/๘๔/๕๑) ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้รู้กันโดยทั่วไปว่า จักรวรรดิวัตร ๑๒ ประการ แต่ว่าในจกกวัดติสฺสตรนั้นได้จัดหมวดธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ ๔ หมวดด้วยกัน ดังนั้น จะขอกล่าวโดยสรุปจักรวรรดิวัตร ๑๒ ประการลงในธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิหรือจักรพรรดิธรรมซึ่งมีอยู่ ๔ ประการด้วยกัน เพื่อให้ท่านสาธุชนได้พิจารณาว่าธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิทั้ง ๔ ประการปรากฏมีอยู่ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ และท่านทั้งหลายจะได้เชื่อมั่นเอาธรรมของพระเจ้าจักรพรรดินั้นมาประพฤติปฏิบัติ ดำเนินตามรอยพระยุคลบาท

จักรวรรดิวัตรหรือจักรพรรดิธรรมที่พระเจ้าจักรพรรดิบำเพ็ญสม่ำเสมอ ๔ ประการมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประการที่ ๑ ธรรมาธิปไตย หมายความว่าผู้เป็นพระเจ้า

จักรพรรดิทรงถือธรรมเป็นใหญ่ เป็นธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด เป็นธรรมาธิปไตย” ที่ว่าถือธรรมเป็นใหญ่ หมายความว่า มีธรรมเป็นแนวในการดำเนินชีวิตคือปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ ๑๐ เช่น เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ ก็คือมีศีล ๕ และมีพระราชหฤทัยที่ไม่โลภมาก ไม่คิดพยาบาทเบียดเบียน และเป็นสัมมาทิฐิ นอกจากนั้นพระเจ้าจักรพรรดิยังเป็นผู้ที่เว้นจากอคติ คือความลำเอียงด้วยอำนาจแห่งความรัก ความซึ้ง ความหลงและความกลัว คือในจิตใจของผู้ที่ดำรงอยู่ในจักรพรรดิธรรมนั้นจะเป็นผู้ที่ยึดมั่นอยู่ในคุณความดี มีความเป็นธรรม ถือธรรมเป็นใหญ่

ผู้ที่ถือธรรมเป็นใหญ่จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น แต่จะเป็นผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีความประพฤตินุ่มนวลอ่อนโยน เพราะเหตุที่ว่า เคารพพระธรรม เมื่อเคารพพระธรรมก็จะเป็นผู้นำ ที่นั่งอยู่ในหัวใจของประชาชน ไม่ใช่ผู้นำที่นั่งอยู่บนหัวคนประเภทที่ชอบใช้อำนาจกดขี่อย่างที่เราเรียกว่าใช้อำนาจเป็นธรรม แท้ที่จริงนั้นธรรมเป็นเครื่องกำกับอำนาจ ทำให้ใช้อำนาจอยู่ในกรอบแห่งความชอบธรรม เมื่อจะให้รางวัลหรือลงโทษ ก็จะดูความถูกต้องเหมาะสม ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ปกคณฺเห ปกคฺหารํ ยกยํองคฺนทึควรยกยํอง นิกคณฺเห นิกคฺหารํ ชมคฺนทึควรชม”

เมื่อถือธรรมเป็นใหญ่ ผู้นำก็จะวางตัวเข้าอ่อนน้อมถ่อมตน เข้าถึงประชาชน ดังภาษิตที่ว่า “ผู้ที่เข้มแข็งที่สุดจะอ่อนโยนที่สุด ผู้ดีที่สุดในที่สุดจะสุภาพที่สุด” ผู้นำที่นั่งอยู่ในหัวใจของประชาชนจะวางตัว

เหมือนแม่น้ำ แม่น้ำยิ่งใหญ่เพราะอยู่ต่ำ ถ้าอยู่ในที่สูง เช่น ดันแม่น้ำโขง แม่น้ำฮวงโห จะมีขนาดเล็ก แต่เมื่อไหลลงมาอยู่ที่ราบลุ่ม แม่น้ำจะยิ่งใหญ่ เพราะเป็นที่รองรับหยาดน้ำหยดน้ำจากลำธารระแหงห้วย คลองหนองบึงไหลมาเต็ม บุคคลที่วางตัวอ่อนน้อมถ่อมตนเข้าถึง ประชาชนราษฎรก็จะเป็นเช่นนั้น ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดที่จะไปพบราษฎร หม่อมราชวงศ์ถึกฤทธิ์ ปราโมช เคยกล่าวถึงพระราชจริยาวัตรข้อนี้ไว้ว่า “เท่าที่ผมทราบ ไม่มีอะไรจะทำให้ทั้งสองพระองค์สำราญพระราชหฤทัยเกินไปกว่าการที่จะได้ทรง พบปะราษฎรของพระองค์ แม้ว่าจะใกล้หรือไกลก็ตามที ตามที่มีคำ พังเพยแต่ก่อนว่า รัชกาลที่ ๑ โปรดทหาร รัชกาลที่ ๒ โปรดกวีและ ศิลปิน รัชกาลที่ ๓ โปรดช่างก่อสร้างวัดนั้น ผมกล้าต่อให้ได้ว่ารัชกาลที่ ๔ นี้โปรดราษฎรและคนที่เข้าเฝ้าได้ใกล้ชิดที่สุดเสมอไปก็คือราษฎร มิใช่ใครอื่นที่ไหนเลย” การที่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสำราญพระราชหฤทัยที่ได้ไปพบ กับพสกนิกรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยไม่มีอคติไม่มีความ ลำเอียงเช่นนี้ ทำให้พระองค์เป็นมหาราชผู้ประทับอยู่ในจิตใจของ ประชาชนตลอดกาล

พระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นธรรมาธิปไตยจะยึดถือข้อปฏิบัติที่ สำคัญเรียกว่า ธรรมการรักษาวรรณคฤติ คือจัดการรักษาป้องกันและ ค้ำครองอันชอบธรรมแก่ประชาชน การจัดการรักษาป้องกันที่ชอบ ธรรมแก่ประชาชนกลุ่มต่างๆ นี้ทำให้สามารถกระจายจักรวรรดิวัตร ออกเป็น ๑๒ ข้อ แท้ที่จริงเราสามารถสรุปอยู่ในเรื่องเดียวคือจัดการ รักษาป้องกันและค้ำครองอันชอบธรรมแก่ประชาชน

เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิทรงถือธรรมเป็นใหญ่ก็จัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองประชาชนพลชนกรอย่างทั่วถึงโดยไม่มี ความลำเอียง ผู้ที่จะได้รับการรักษาป้องกันและคุ้มครองนั้น ท่านจำแนกออกเป็น บุคคลภายในราชสำนัก เช่น พระมเหสี พระราชโอรส พระราชธิดา และข้าราชการในราชสำนัก และหมายถึงการรักษาป้องกัน คุ้มครอง ทหารในกองทัพข้าราชการผู้ใหญ่ กษัตริย์เมืองขึ้น ผู้ตามเสด็จพราหมณ์ คหบดี ประชาชนทั้งในเมืองและชนบท สมณะชีพรามณ์ รวมถึง มฤคปากษี คือสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าในเขาและสัตว์เลี้ยงทั้งหลาย สรุปว่าภายใต้พระบรมโพธิสมภารนั้น ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ ต่างได้รับการรักษาป้องกันและคุ้มครองอันชอบธรรมจากพระเจ้า จักรพรรดิ

เมื่อพิจารณาพระราชจริยาวัตรของสมเด็จพระบรมพิตรพระราช สมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของประชาชนชาวไทย เรา ได้พบว่าพระองค์ทรงห่วงใยพลชนกร ทรงจัดให้มีการรักษาป้องกัน และคุ้มครองในหลายๆ ประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรักษาให้อยู่ ในคุณความดีมีศีลธรรม ทรงให้พลชนกรยึดมั่นอยู่ในทางแห่งความดี และถ้าหากว่าพลชนกรมีปัญหาในการครองชีพ พระองค์ก็จะทรง จัดการรักษาป้องกันและคุ้มครอง ดังที่เราได้รู้จักกันในเรื่องของโครง การอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่าเป็นพระราชประสงค์ที่จะแก้ปัญหา ของพลชนกร เช่น ปัญหาด้านการเกษตร ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการ พัฒนาแหล่งน้ำ ด้านการสาธารณสุข ด้านการส่งเสริมอาชีพ ตั้งแต่ เสด็จเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติจนถึงปัจจุบัน มีโครงการอันเนื่องมา จากพระราชดำริเป็นจำนวนมากกว่า ๓,๐๐๐ โครงการ และใน

จำนวนนี้เป็นโครงการที่สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) รับผิดชอบอยู่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จำนวน ๒,๑๕๗ โครงการ

โครงการเหล่านี้ ถ้าจะจำแนกออกไปว่าเป็นไปเพื่อรักษา ป้องกันและคุ้มครองประชาชนอย่างไร ก็ไม่มีเวลาที่จะอธิบาย เพราะว่ามีโครงการจำนวนมาก แต่ละโครงการเป็นประโยชน์ไพศาลอย่างยิ่ง เช่น โครงการด้านการเกษตร ทรงพัฒนาพืชพันธุ์ใหม่ๆ เพื่อให้พสกนิกร โดยเฉพาะที่ชาวนา ชาวไร่ได้นำไปใช้พัฒนานาไร่ของตนเอง ถ้าใครได้โอกาสเข้าไปในพระราชวังสวนจิตรลดา ก็จะพบกับความประหลาดใจ เหมือนกับชาวต่างชาติรู้สึกที่ว่าวังสวนจิตรลดาไม่ได้มีสิ่งบำรุงบำเรอ อำนวยความสะดวกสบายเหมือนกับที่พบในพระราชวังของกษัตริย์ ในต่างประเทศ ปรากฏว่าสิ่งที่ชาวต่างชาติได้มาเห็นในพระราชวังสวนจิตรลดา ก็คือแปลงทดลองพืชพันธุ์เกษตรและโครงการทดลองต่างๆ อยู่ในนั้น เรียกว่า ทรงใช้พื้นที่ในวังสวนจิตรลดาเป็นที่สำหรับพัฒนาด้านการเกษตรเป็นต้นสำหรับพสกนิกรชาวไทย

นอกจากนั้น พระองค์ยังได้ทรงห่วงใยในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม ทรงค้นคิดประดิษฐ์สิ่งที่จะแก้ปัญหาล้างแวล้อม เช่น ปัญหาน้ำเสีย ปัญหามลพิษต่างๆ กังหันน้ำชัยพัฒนาที่ทรงประดิษฐ์นั้นเป็นแบบอย่างแห่งความพยายามของสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐว่าทรงทุ่มเทเพื่อการแก้ไขปัญหาล้างแวล้อมอย่างไร พระองค์ทรงแนะนำให้ประชาชนอนุรักษ์ป่าไม้ อนุรักษ์แหล่งน้ำ ถ้าเกิดปัญหาน้ำท่วมขึ้นมา ไม่ว่าในที่ใดของประเทศก็ทรงหาทางแก้ปัญหาน้ำท่วม ป้องกันอุทกภัย แม้แต่ชาวกรุงในกรุงเทพมหานคร

ก็พลอยได้รับพระมหากรุณาธิคุณในข้อนี้ เมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ขึ้นมา ก็ทรงห่วงใยเอาใจใส่เป็นธุระในการแก้ปัญหา น้ำท่วมในกรุงเทพมหานคร ดัง โครงการแก้มลิง และ เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ได้ช่วยแก้ปัญหา น้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ดังนั้นก็เชื่อว่าพระองค์ทรง ให้การรักษาป้องกันและคุ้มครองพสกนิกรทุกหมู่เหล่า นี่เป็นข้อแรก ของจักรพรรดิธรรมคือทรงเป็นธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ และ ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองอันชอบธรรม

ข้อที่ ๒ ของจักรพรรดิธรรมก็คือ มา อัมมการ คือมิให้มีการประพฤติดันมิชอบธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร จัดการ ป้องกันและแก้ไขการกระทำอันมิชอบ สมเด็จพระบพิตรพระราช สมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณประเสริฐทรงประพฤติปฏิบัติธรรมข้อนี้ ดัง จะเห็นได้ว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งในสังคมไทย ซึ่งเราทราบกันดีว่า เป็นความขัดแย้งที่รุนแรงอันเนื่องมาจากปัญหาทางการเมืองเรื่อง รัฐธรรมนูญ ใน พ.ศ.๒๕๑๖ และใน พ.ศ.๒๕๓๕ ที่ทำให้เกิดการ เสียเลือดเนื้อในบ้านเมืองนั้น สมเด็จพระบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงลงมาเตือนสติให้แต่ละคนรู้จัก สามัคคี ทรงนำความสงบสุขกลับมาสู่สังคมไทยอย่างชนิดที่ไม่มีใคร อื่นในแผ่นดินนี้สามารถทำได้ ข้อนี้แสดงว่าพระองค์มิได้เป็นเพียง ศูนย์รวมใจของประชาชนทั้งเหนือจรดใต้ทั้งชาวเขาชาวเราเท่านั้น หากยังทรงสร้างความสามัคคีปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนในชาติ ในยามนี้ที่ปัญหาสาเหตุดีดแพร่ระบาด เราจะเห็นการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ต่อต้านยาเสพติดโดยอ้างถึงความจงรักภักดีที่เรามี ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังที่เขาเขียนป้ายรณรงค์ว่า “รัก

ในหลวงห้วงลูกหลาน ช่วยกันต้านยาเสพติด”

ในการเลือกตั้งในครั้งต่อไป ประชาชนควรช่วยกันเลือกตั้งคนดีเข้ามาปกครองบ้านเมือง ป้องกันมิให้คนไม่ดีมาทำความเสียหายให้แก่การปกครองประเทศชาติ ทุกคนควรใส่ใจถึงพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานในงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ที่ว่า “ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดีให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้” พระบรมราโชวาทนี้แสดงให้เห็นถึงจักรพรรดิธรรมข้อที่ ๒ ก็คือ มาอธัมมการ ป้องกันมิให้มีการประพฤติดันมิชอบธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร

จักรพรรดิธรรมข้อที่ ๓ คือ ธนานุปาทาน หมายถึงการแบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ไร้ทรัพย์มิให้ความขัดสนยากไร้เกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร พระราชจริยาวัตร ของสมเด็จพระบรมพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเพียบพร้อมด้วยจักรพรรดิธรรมข้อนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพระองค์ได้ทรงแนะนำประชาชนให้พัฒนาอาชีพ ทรงเผยแพร่แนวพระราชดำริเรื่อง ทฤษฎีใหม่ คือทรงแนะนำเกษตรกรให้รู้จักใช้ประโยชน์ของพื้นที่ดินอย่างคุ้มค่าได้ประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งที่ดินออกเป็น ๔ ส่วนตามอัตราส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ซึ่งหมายถึงที่ดินร้อยละ ๓๐ ใช้ขุดสระเก็บกักน้ำ ร้อยละ ๓๐ ใช้ปลูกข้าว ร้อยละ ๓๐ ปลูกต้นไม้และ

พีชไร้อีกร้อยละ ๑๐ เป็นที่อยู่อาศัย

เมื่อเกิดปัญหาเศรษฐกิจฟองสบู่แตกในประเทศไทยในช่วง ๒ ปีที่ผ่านมา เกิดวิกฤติที่ทำให้หลายคนประสบกับความย่อยยับหมดกำลังใจ คนเหล่านั้นมีกำลังใจลุกขึ้นมาสู่ชีวิตพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศชาติขึ้นอีกโดยอาศัยพระบรมราโชวาทที่ได้พระราชทานในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสพระราชดำริและกระแสพระราชดำรัสในเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ทรงสอนให้ประชาชนคนไทยมีความเชื่อมั่นในตนเองหันกลับมาพึ่งตนเอง โดยการร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันคนละไม้คนละมือ หลักเศรษฐกิจพอเพียงก็คือการพึ่งตนเองตามหลักที่พระพุทธศาสนาที่ว่า “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน” และการที่ตนจะเป็นที่พึ่งของตนได้นั้น ต้องมีความรู้ความสามารถพัฒนาตนเองตลอดเวลาและที่สำคัญคือต้องมีสันโดษไม่โลภมาก ไม่พัฒนาวิ่งตามเขาโดยไม่ได้ดูว่าตนเองมีความพร้อมอย่างไร การรู้จักพออย่างนั้นแหละจะทำให้เกิดเศรษฐกิจพอเพียงคือพอเพียงที่จะพึ่งตนเองได้และรู้จักพอใจกับสิ่งที่ตนมี ยินดีกับสิ่งที่ตนเป็น รู้จักดำเนินชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลาง คำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าประชาชนชาวไทยยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ขาวนาขาวไร่อือตามหลักทฤษฎีใหม่ ประเทศชาติก็จะพึ่งตนเองได้ และพ้นจากวิกฤติอย่างถาวร การพัฒนาเศรษฐกิจก็จะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน นี่เป็นจักรวรรดิวัตรหรือธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิข้อที่ ๓

จักรพรรดิธรรมข้อที่ ๔ ซึ่งเป็นข้อสุดท้ายก็คือ สมณพราหมณ

ปรับปรุงมา ตรวจสอบถามปัญหาเกี่ยวกับสมณะพราหมณ์ และผู้มีความรู้ นักปราชญ์ในสายต่างๆ เพื่อนำเอาความรู้มาประพจน์ปฏิบัติและนำมาเผยแพร่สั่งสอนประชาชนต่อไป สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงศึกษาธรรม ทรงปรึษาสอบถาม ได้สวนกับผู้มีความรู้ทั้งหลาย ทรงสดับพระธรรมเทศนาจากสมเด็จพระสังฆราชและพระมหาเถระเนื่องๆ ตัวอย่างในเรื่องนี้ก็คือ เมื่อทรงสดับพระธรรมเทศนาเรื่องพระมหาชนกจากสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ วัดราชผาติการาม ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ พระองค์ทรงสนพระทัยในเรื่องพระมหาชนกได้ทรงค้นคว้าต่อ และในที่สุดก็ได้แปลชาดกเรื่อง พระมหาชนก จากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ถ่ายทอดเป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษไพเราะเพราะพริ้งทั้งสองภาษา ทรงดัดแปลงเล็กน้อยเพื่อให้คนไทยเข้าใจง่าย เช่น ทรงเพิ่มเติมแนวพระราชดำริเรื่องสถาบันพัฒนาคนให้เป็นคนดี เรียกว่า โพธิyalัทยมหาวิชาลัย ทรงใช้เวลาในการค้นคว้าและแปลด้วยความเพียรของพระองค์เป็นเวลา ๑๐ ปีเศษ สำเร็จเรียบร้อยในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ จึงเห็นได้ว่า ในการแปลเรื่องพระมหาชนกนั้น ทรงสอนประชาชนให้มี “ความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม และกำลังกายที่สมบูรณ์” สามารถต่อสู้ฝ่าฟัน มรสุมทางเศรษฐกิจพาประเทศชาติให้รอดพ้นมาได้

เรื่องพระมหาชนกจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษา เพราะเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่ทุกฝ่ายจะต้องช่วยกันแก้ปัญหาอย่างไม่ย่อท้อเหมือนกับเหตุการณ์ตอนที่เรือสำเภของพระมหาชนก อับปางกลางทะเล พระมหาชนกว่ายน้ำกลับไปยังฝั่ง ๗ วัน ๗ คืน เมื่อเทพธิดาประจำสมุทรถามว่าจะว่ายไปทำไม ว่ายไปก็เหนื่อยเปล่า

เพราะเป็นความพยายามที่ล้มเหลว ในที่สุดก็ต้องตายกลางทะเล พระมหาชนกตอบว่า ถ้าใครคิดว่าถ้าว่ายน้ำต่อไปก็ต้องจมน้ำตาย เขาก็จะไม่ว่ายและในที่สุดก็จะตายไปจริง ๆ เหมือนคนอื่น ๆ ที่ตายหมดแล้วเหลือเราคนเดียว เรารอดอยู่ได้เพราะเราไม่ยอมแพ้ แม้รู้ว่าอาจจะตายเราก็จะพยายามจนสุดกำลังของลูกผู้ชาย ไม่ถอยมือถอยเท้า รอคอยความตายในมหาสมุทร พระมหาชนกสรุปว่า “วายแม่แล้ว ปุริโศเกิดเป็นคนต้องพยายามรื้อไป” คนที่คิดว่าตัวเองจะแพ้เสียตั้งแต่เริ่มต้นก็จะแพ้อย่างแน่นอน แต่ถ้าคิดว่าตัวเองจะชนะก็จะมีโอกาสชนะได้ ดังพระมหาชนกได้ทำเป็นตัวอย่าง นักปราชญ์จึงแต่งคำประพันธ์ไว้ว่า

เกิดเป็นคนควรหวังอย่ายังหยุด
มีรู้สุดสิ้นหวังตั้งมาดหมาย
หวังไว้เกิดหวังยังยืนมีศึกลาย
ปราชญ์ทั้งหลายสมหวังเพราะตั้งใจ

ใครที่ได้อ่านพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกก็จะเกิดกำลังใจ ต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลาย ด้วยความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม และกำลังใจที่สมบูรณ์ ส่วนใครที่ยอมแพ้ชีวิตทำลายชีวิตตนเองหนีปัญหาเศรษฐกิจก็ต้องเป็นที่น่าเสียดายเขาคงจะไม่ได้ อ่านพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ทุกคนควรช่วยกันศึกษาและเผยแพร่เรื่องพระมหาชนกและนั่นก็คือดำเนินตามพระราชจริยาวัตร ในข้อที่ว่าสมณพราหมณปริปุจฉา ศึกษาและหาคำตอบปัญหาจากสมณะพราหมณ์และนำคำสอนนั้นมาเผยแพร่กันต่อไป

ท่านสาธุชนทั้งหลาย พระราชจริยาวัตรของสมเด็จพระบรมพิตร
พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอัน
ประเสริฐของเราชาวไทยทั้งหลาย สอดคล้องต้องตามธรรมของพระ
เจ้าจักรพรรดิ ๔ ประการ ดังนี้

ประการที่ ๑ ธรรมาธิปไตย ทรงยึดธรรมเป็นใหญ่ ทรง
จัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองพสกนิกร
ด้วยวิธีการที่ชอบธรรมและเป็นธรรม

ประการที่ ๒ มา อรัญญการ ป้องกันมิให้สิ่งที่ไม่เป็นธรรม
เกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร

ประการที่ ๓ ธนานุปาทาน ทรงปันทรัพย์เฉลี่ยแก่พสกนิกร
โดยการสอนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและ
ทฤษฎีใหม่ เป็นต้น

ประการที่ ๔ สมณพราหมณปริปุจฉา การปรึกษาหารือ
สอบถามธรรมกับผู้รู้ ดังที่ทรงเผยแพร่พระ
ราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก เป็นต้น

พระราชจริยาวัตรนี้คงเป็นแนวทางให้เราท่านทั้งหลายได้มี
ความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม และกำลังกายที่สมบูรณ์
ในการที่จะทำความดีพัฒนาตนเองและประเทศชาติถวายเป็นพระ
ราชสักการะด้วยการปฏิบัติบูชา ดังที่ได้บรรยายมา

ในมหามงคลวโรกาส ๗๒ พรรษามหาราชานี้ ขอเชิญชวน
ท่านสาธุชนทั้งหลายได้พร้อมใจกันถวายพระพรชัยมงคล โดยอ้าง
คุณพระศรีรัตนตรัย รตนตุดยานุภาเวน รตนตุดยเดชสา ด้วย

เดชาานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย พร้อมด้วยอานุภาพแห่ง
สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์และพระสยามเทวา-
ธิราช ขอได้โปรดอภิบาลรักษาสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ของปวงชน
ชาวไทย ให้ทรงเจริญพระราชสิริสวัสดิพิพัฒนามงคลพระชนมสุขทุก
ประการ อุปสรรคอุปัทวันตรายทั้งปวงอย่าได้แผ้วพานพระบรมราช
จักรีวงศ์ตลอดนิรันดร์กาล.

หมายเหตุ เรียบเรียงจากการพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพุทธจักร
ฉบับพิเศษงานวางศิลาฤกษ์อาคารมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ธยา ๑๓ ธันวาคม ๒๕๔๒)

เมื่อถือธรรมเป็นใหญ่ ผู้นำก็จะวางตัวเข้าอ่อนน้อมถ่อมตน
เข้าถึงประชาชน ดังภาษิตที่ว่า "ผู้ที่เข้มแข็งที่สุดจะอ่อนโยนที่สุด
ผู้ดีที่สุดจะสุภาพที่สุด" ผู้นำที่นิ่งอยู่ในหัวใจของประชาชนจะวางตัว
เหมือนแม่น้ำ

แม่น้ำยิ่งใหญ่เพราะอยู่ต่ำ ถ้าอยู่ในที่สูง เช่น ต้นแม่น้ำโขง
แม่น้ำฮวงโห จะมีขนาดเล็ก แต่เมื่อไหลลงมาอยู่ที่ราบลุ่ม
แม่น้ำจะยิ่งใหญ่ เพราะเป็นที่รองรับหยาดน้ำ หยดน้ำจากลำธาร
ระแหงห้วย คลอง หนอง บึง ไหลมาเต็ม

บุคคลที่วางตัวอ่อนน้อมถ่อมตนเข้าถึงประชาชนราษฎร
ก็จะเป็นเช่นนั้น

พระพรหมบัณฑิต
(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)